

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема: „Формиране на изследователски умения у учениците чрез обучението по Човекът и природата”, разработен от **Цветомира Илиева Иванова** за придобиване на образователната и научна степен „Доктор,” област на висше образование – 1. Педагогически науки, професионално направление - 1.3. Педагогика на обучението по ...

Биографични данни:

През 2000 год. г-жа Цветомира Иванова завършва в ЮЗУ „Неофит Рилски“, специалност “Начална училищна педагогика“, специализация Изобразително изкуство. През 2002 год. отново в ЮЗУ придобива професионалната квалификация „учител по английски език“. Магистърска степен по Управление на образованието придобива през 2003 год. Като преподавател по английски език, Цветомира Иванова е работила активно за своето самоусъвършенстване. От 2014г. е гост-преподавател в ЮЗУ „Неофит Рилски“ От 2016 г. е на основен трудов договор и осъществява преподавателска дейност като асистент по:

- ✓ Методика на обучението по чужд език
- ✓ Практикум „Организиране отдиха на децата”
- ✓ Преддипломна педагогическа практика в начално училище.

От учебната 2016/2017 г разширява научния периметър, обслужващ преподавателската й дейност с още учебни дисциплини като:

- ✓ Начална училищна педагогика
- ✓ Практикум „Първите дни на детето в училище”
- ✓ Опитно-изследователска работа в обучението по родинознание и природознание
- ✓ Текуща педагогическа практика в начално училище

Като докторант, кандидатката участва активно в различни докторантски форуми. За пълноценното си участие е отличавана с престижни награди.

Актуалност на изследвания проблем:

В съвременните постановки за качествено образование ярко се открояват идеите за отключване на цялостния интелектуален и емоционален потенциал на подрастващите. Не трупането на информация и безжизнени абстрактни познания, а формиране на преносими метаумения и интегративни концепти, приложими в различни житейски и познавателни ситуации. Поставени в позицията на търсещи, рискуващи, действащи личности, учениците формират система от изследователски умения, характеризиращи се със способност да се откриват невидими ресурси за решение на всяка задача, да се построяват класификационни системи въз основа на причинно-следствени отношения и закономерности в масивите от факти; грамотно да се строят хипотези и да се формулират аргументи “за и против”; да се владее логиката на построяване на причинно-следствените връзки да се възприемат предметите и явленията системно в контекст.

Големи възможности за този род постижения в развитието на учениците притежават учебните предмети, свързани с изучаването на природата - в нейното богато разнообразие и неподражаемата ѝ силна влияние. Ярко изразената интегративна насоченост и връзка с реалните проявления на заобикалящата ни свят са добра основа за постигане на система от изследователски умения.

В подобен род изследователска логика, г-жа Цветомира Иванова построява конструкцията на своята дисертация. Компетентно и с дълбоко разбиране за смисъла на такъв тип образователна насоченост, авторката очертава параметрите на изследването (цел, задачи, предмет, обект, хипотеза). Без текстови излишества тя ни въвежда в актуалността и състоятелността на такъв род изследвания.

Анализ на дисертационното изследване:

Изложението на дисертацията е структурирано в четири основни информационни цялости: „Теоретични основи на проблема за формиране на изследователски умения у учениците чрез обучението Човекът и природата в трети клас“; „Методика, съдържание и организация на изследването“;

„Анализ и сравнение на резултатите, особености в развитието на ученическите изследователски умения“ и „Приложения“.

Добре познавайки отворения и многомерен характер на формираните в тази възраст концепти за природата, докторантката предлага система, насочена не само към тяхното обогатяване и прецизиране, но и паралелно с това –формиране на изследователски умения, гарантиращи пълноценното взаимодействие и вникване в характеристиките на изучаваните предмети, обекти, процеси и явления.

Подробно и компетентно на надеждна методологическа основа Цветомира Иванова успява да разкрие спецификите на изследователските умения и да открие тяхната генетична зависимост с конкретна познавателна дейност, персонифицирана от натрупани образи, впечатления, емоционални преживявания. Богатият теоретичен анализ е вплетен с лични авторови прозрения, постигнати чрез респектиращата връзка на докторантката с реалната учебна практика. Затова те са убедително представени и коментирани в пълнота. Това дава възможност за приемливо дефиниране на същността на системата от изследователски умения: „умението за осъзнаване и формулиране на противоречие, умение за откриване, разбиране и проследяване на причинно-следствени връзки, умение за формулиране на хипотеза, умение за формулиране на цел на експеримента (формиране на представа за крайния резултат), умение за ясно формулиране на изследователско намерение (насока), умение за планиране на експеримент, умение за организиране на експеримент, умение за обработка на резултатите и тяхното представяне“. Тази дефинитивна определеност, отчитаща спецификата на възрастта на учениците, насочва изследователските усилия на докторантката в ясна посока:

„Да се определят и систематизират психолого-педагогическите условия за формиране на изследователски умения в обучението по Човекът и природата в трети клас; Да се разработят и апробират методики за диагностика на наличието на изследователска инициативност и на равнището и развитието на изследователските умения у 9-10 годишните ученици; Да се разработи и апробира педагогическа технология за формиране на изследователски умения чрез създаване на проблемни ситуации“. Много подробно авторката успява да разгледа функциите на проблемността и нейната процесуална същност. Ясно е изразено мнението за зависимостта между осъществяването

интелектуални действия, насочени към преодоляване на интелектуалните затруднения и интелектуалното развитие на учениците. Добре е маркирана ролята на изследователската позиция на ученика в тази среда на функционална зависимост. В този план на анализи и съотнасяния са коментирани възможните предимства на проблемността, но и съпътстващите я ярки преживявания и емоции на учениците в процеса на формиране на изследователски умения. Паралелно са анализирани рационалното и емоционалното в процесите на изграждане.

Цялата теоретико-аналитична част на изложението съдържа важни препратки към природата на ученика и конкретните условия на работа с учениците в условията на извънкласната дейност под формата на предметен кръжок.

Като важни и отправни в работата акценти, докторантката отбелязва прецизния подбор на учебното съдържание и разработването на комплекс от проблемни ситуации. И всичко това ориентирано не само към формиране на представи и понятия, но и свързано с потребностите и интересите на учениците, с цел постигане на познавателна активност и позитивно самовъзприятие на учениците.

В организацията на дейността на учениците, Цветомира Иванова залага на партньорската работа, изградена на пълноценна интеракция между тях. Много добро впечатление прави, добре аргументираната ценностно-ориентирана философска основа за изграждане на позицията на учениците в такива условия, отчитаща добро познаване на основните социални потребности, определящи психичното равновесие на учещите и постигане на връзка между готовност за осъществяване на изследователски действия и постигане на емоционална и познавателна удовлетвореност от крайните резултати: „В такива условия на самостоятелност и по-голяма свобода в организацията и дейността си, учениците извършват самостоятелна творческа работа, реализират потребността си от самоутвърждаване и започват да осъзнават себе си като субект на учене“. Конструирането на проблемните ситуации не е хаотично и подчинено на ситуативни решения, а е дълбоко обвързано с три важни съдържателни елементи: нежива природа (тела, вещества, въздух, вода); жива природа (разнообразие, групиране и движение, хранене, размножаване на организмите и тяхната среда), човекът и неговото здраве (органи на движение, хранене и дишане).

Докторантката отчита всички възможни рискове, съпътстващи изследователската дейност на учениците, затова подборът на работните теми е направен много прецизно.

Експерименталната работа включва 42 ученика при предварително очертана ясна преценка за статуса на извадката. Всички експериментални действия са добре промислени и подчинени както на заложената изследователска логика, така и на логиката на учебното познание в тази възраст. В процеса на работа са включени редица интерактивни похвати, някои с подчертана дидактическа преднамереност, включваща елементи на репродуктивност и други - изискващи самостоятелна изследователска работа с творчески елемент. Цялостната дейност е подчинена на ясна работна схема, която докторантката следва неотклонно. Интерес представляват така наречените „паметки“ (образци) за извършване на конкретни познавателни стъпки, саморегулация и самоконтрол. Индиректно се върви към стабилизиране на психичните новообразувания: преднамереност, вътрешен план, рефлексия, изключително важни за самостоятелната изява на учещите и поддържане на реалната им готовност за работа. Добре е отчетен фактът, че творчеството се нуждае и от ясни рутинни опори (интелектуални и организационни умения). Така всички конкретни изследователски умения придобиват нужната персонификация и йерархизация.

Противопоставяйки схоластичното направление на осъзнатото и активно учене, докторантката показва предимствата на изследователската позиция на ученика. От вниманието ѝ не убягва категоричната ценностна насоченост, свързана с взаимодействието човек природа. Основно постижение в изследователската работа на докторантката е практическата насоченост, затова и изведените постановки нямат умозрителен, а подчертано действителен характер. Приведените примери са ясни и целенасочени към разширяване на сетивния хоризонт на учениците и формиране на изследователски усет. Освен, че показват реални практически стъпки за работа на децата, примерите изграждат една ясна концептуална състоятелност и приложимост.

За да диагностицира постигнатите резултати в процеса на формиране на изследователски умения и поведенчески реакции, Цветомира Иванова

използва сполучливо подбран набор от различни изследователски методики. Една част от тях са адаптирани, други са авторски.

Направените изводи в края на труда произтичат от осъществената изследователска дейност на докторантката и допълват научните разработки, посветени на изследвания проблем. Приложенията допълват общата представа за осъщественния експеримент.

Авторефератът отразява адекватно изследователските резултати от дисертационното изследване.

Някои въпроси и препоръки:

Първи въпрос:

Защо докторантката е избрала за експерименталната си работа трети клас и на какви постижения, придобити от учениците в първи и втори клас, залага в своята работа?

Втори въпрос:

При изясняване същността на изследователските умения, наред с дълбинните анализи, еднократно се въвеждат и два термина: „универсални умения“ и „общоучебни умения“. Как докторантката би открила тяхната специфика и йерархична зависимост с изследователските умения като цяло?

Препоръка:

Една голяма част от описанието и анализите на практическата дейност би могло да намерят място в приложенията, за да се повиши четивността на текста и не се размива концептуалният характер на защитаваните научни тези.

Приносни моменти:

Дисертацията има безспорни достойнства, които биха могли да се обобщят по следния начин:

1. Дълбинно и професионално са анализирани същностните характеристики на изследователските умения при децата от начален етап на основната образователна степен. Проследена е динамиката на тяхното формиране, като са очертани основните връзки и зависимости. Специално място е отделено на

откриването, разбирането и проследяването на причинно-следствените връзки.

2. Конструирана и апробирана е (както авторката я нарича скромно) “технологична схема“ за формиране на изследователски умения у учениците от начален етап. Системата на работа изцяло е подчинена на спецификата при формирането на детските концепти в тази възраст и доказва безспорно своята висока ефективност.

3.Обогатени и допълнени, съобразно възрастовите особености, са цял набор от изследователски методики. Добавени са и автори, гарантиращи надеждност и валидност на резултатите.

Постигнатото от Цветомира Иванова има полифункционален характер. То ще бъде полезно и за студентите и действащите учители.

Заключение:

Видно е, че докторантката Цветомира Иванова притежава необходимата професионална компетентност и е постигнала добро равнище на оформяне на дисертационния труд. Налице е умение за анализ на факти и данни и осъществяване на прецизна и валидна изследователска дейност.

Направеният анализ на дисертацията: „Формиране на изследователски умения у учениците чрез обучението по “Човекът и природата” ми дава основание убедено да препоръчам на Уважаемите членове на Журито да присъдят на докторантката Цветомира Илиева Иванова образователна и научна степен „Доктор”, област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ...

25.06.2017 г.

Рецензент:.....

Проф.д-р Емилия Василева